

Gewelddadig islamisme in transitie: over jihad en business

| Sami Zemni

Ondanks de verontrustende berichten van een toekomstige “clash of civilizations” en ondanks de mediatische vulgarisering van een “islamitisch gevaar” kent het islamisme evenveel verschijningsvormen als er bewegingen zijn. Van bij het ontstaan van het islamisme kan men een onderscheid maken tussen de geweldloze, reformistische groepen (het allergrootste gedeelte van de islamisten) en de veel kleinere revolutionaire groeperingen. De revolutionaire groepen waren aanvankelijk verwickeld in een strijd tegen de nationale staat waarin ze ontstonden. Sinds de ontploffing van het World Trade Center in New York in 1993 en de radicalisering van het geweld in Algerije en Egypte tekenen er zich nieuwe contouren af van het islamistisch geweld. Net op het moment dat de politieke bewegingen van het mainstream islamisme erin slagen zich min of meer te integreren in het legale politieke veld van de Arabisch-islamitische staten (Jordanië, Egypte, Jemen, Marokko, Turkije...) en hun supranationale agenda laten varen (Hamas in Palestina, Refah in Turkije, Fis in Algerije...), ondernemen de gewelddadige groepen een nieuwe nationale en internationale radicalisering.

Het nieuwe geweld¹ heeft verschillende dimensies die we hieronder zullen behandelen. Een eerste dimensie is het feit dat door de efficiënte repressie van de regimes (vooral Egypte en Algerije) de gewapende groepen zich steeds meer internationaliseren en ondanks hun spectaculaire aanslagen meer en meer een marginale rol spelen in de nationale evoluties van het islamisme. De zich internationaliserende groepen komen willens nillens in contact met de “Afghaanse connectie”, een netwerk van oudstrijders uit de Afghaans-Russische oorlog, dat reeds vanaf de jaren ‘80

voor een groot deel internationaal gestructureerd was. De “Afghaanse connectie”, en dit is een tweede dimensie, is een netwerk van groeperingen en individuen die voor een groot deel het product zijn van de geo-politieke belangen van de Verenigde Staten, Pakistan en Saoedi-Arabië in de regio. Een derde dimensie is dat deze nieuwe vormen van geweld geen duidelijke ideologische achtergrond hebben. Het geweld is steeds minder een strategisch middel maar eerder een einddoel in functie van economische en geopolitieke belangen. Deze “nieuwe jihad” is een belangrijk

fenomeen, een nieuw soort geweld dat zich steeds meer oplost in de structuren van het globaal kapitalisme wat de scheidingslijn tussen ideologische strijd (jihad) en maffieuze praktijken (business) vertroebelt.

I. De internationalisering van lokale groepen

De islamistische bewegingen rekruteerden tijdens de jaren '70 en '80 hun leden voornamelijk in delen van de intelligentsia en de opwaarts sociaal mobiele middenklasse. De relatie tussen het islamisme en geweld was voor de grootste groepen geen item. De Egyptische Moslimbroederschap mocht van Sadat semi-legaal functioneren omdat het elk gebruik van geweld verwierp. Voor kleinere groepen daarentegen was het "politiek geweld" een noodzakelijk kwaad in het licht van de staatsrepressie. In het Egypte van de jaren '70 zien we dan ook talrijke groeperingen ontstaan die het geweld als strategische optie gebruikten.

De "*takfir wa al-hijra*" opteerde voor een vlucht uit de werkelijkheid, het opbouwen van een utopische islamitische samenleving los van elk verband met de nationale staat. Deze retraite werd gezien als de eerste fase van de islamitische heropleving. Nadat de utopische samenleving sterk genoeg zou zijn, kon overgegaan worden op de tweede fase: de verovering van de staatsmacht. De "*Jihad*" organisatie en de "*Militaire Academie-groep*" opeerden beiden voor een quasi-leninistische aanpak. Beiden zagen zichzelf als de voorhoede van een islamitische bevrijding, er was slechts één imperatief: het veroveren van de staatsmacht en het van boven af opbouwen van een islamitische staat. Deze strategische aanpak weerspiegelde de aanhang van de beweging: geen massabeweging maar enkele kleine netwerken van militanten zonder sociale basis. Wat al deze groepen gemeen hadden was hun analyse van het centrale probleem van de Arabisch-islamitische wereld, nl. het falen van de onafhankelijke staten om een werkelijke onafhankelijkheid en economische ontwikkeling te bewerkstelligen. Centraal in hun discours staat

dan ook het concept van "sociale rechtvaardigheid".

In de jaren '80 verschoof geleidelijk de rekruteringsbasis van de verschillende islamistische bewegingen en ontstonden er nieuwe groeperingen. De bewegingen werden sinds het midden van de jaren '80 meer en meer gedragen door leden van het stedelijk lompoproletariaat en ruraal achtergestelden. Simultaan met deze veranderende sociale basis was er een verschuiving waarneembaar in de perceptie van "de vijand". Terwijl de groepen uit de jaren '70 de nationale

staat waarin ze ontstonden als de grootste vijand bestempelden, gingen de groepen uit de jaren '80 zich stilaan "internationaliseren". De vijand werd het Westen, het christendom, zionisme en alle andere "kruisvaarders". De jaren '80 en '90 betekenden dan ook het verwerpen van het revolutionair islamisme van weleer. In de plaats kwamen er conservatieve internationale netwerken die weinig te maken hebben met enige duidelijke ideologie. Een tendens naar

geweld als einddoel is duidelijk zichtbaar. Deze evolutie is heel duidelijk in het geval van de Egyptische "*gama'a islamiyya*" en de Algerijnse "*GIA*".

1.1. De *gama'a islamiyya* (Egypte)

De "*gama'a al-islamiyya*", kortweg de *gama'a*, ontstond gedurende de jaren '70 op de Egyptische universiteiten. Studenten met islamitische sympathieën werden door wijlen president Sadat aangemoedigd om een tegenmacht te vormen voor de toen nog sterke linkse studentenorganisaties. De beweging ijverde allereerst voor de verbetering van de materiële noden van hun leden (betere studentenhuysvesting, hulp aan arme studenten voor de aankoop van cursussen, beter publiek transport, privé-lessen...). Gaandeweg gedurende de jaren '70 begon de *gama'a* ook haar "islamitische" normen op te leggen aan leden en niet-leden: hoofddoek voor de vrouwen, gesegregeerd publiek transport, geen vertoning van "deviante" films, geen alcohol... In de jaren '80 verspreidde de *gama'a* zich vanuit de universiteiten over heel Egypte en kreeg zo een andere sociale dimensie:

Het geweld is steeds minder een

strategisch middel maar eerder een

einddoel in functie van economische en

geopolitieke belangen. Deze "nieuwe

jihad" is een belangrijk fenomeen, een

nieuw soort geweld dat zich steeds meer

oplost in de structuren van het globaal

kapitalisme

het stadsproletariaat en de plattelandsbevolking gingen ook deel uitmaken van de organisatie. De organisatie "specialiseerde" zich in het gebruik van geweld tegen elke vorm van "deviant" gedrag (verbranden video-clubs, vandalisme tegen cafés waar alcohol wordt geserveerd...). In de jaren '90 onderging het belangrijke veranderingen.

De gama'a ontketende een "strategisch en tactisch terrorisme" waarbij ze vooral hoogwaardigheidsbekleders van de staat viseerden. Door de efficiënte repressie van het regime richtten ze vanaf 1992-1993 het geweld op de Copten (de Egyptische christelijke minderheid) en Westerse toeristen om op die manier de staat te destabiliseren. Vanaf 1996 echter maakte de gama'a herhaaldelijk duidelijk dat ze een punt wilde zetten achter het geweld en op een legale manier aan politiek wou doen. De oproepen vonden geen gehoor bij het regime en de repressie werd verder gezet. Een groot deel van het middenkader van de organisatie belandde in de gevangenis waardoor opeens onervaren jongeren, zonder een duidelijke ideologische achtergrond, de macht in handen kregen en de gematigde vleugel in de verdrukking kwam. De jonge lokale leiding in het machtscentrum van de gama'a (Opper-Egypte) wilde niet weten van een compromis met de Egyptische staat.

De Gama'a islamiyya kan vanaf 1995-1996 onderverdeeld worden in vier strekkingen. Een eerste strekking bestaat uit de historische leiders. Zij zitten bijna allen in Egyptische gevangenen en zijn voorstander van een staakt-het-vuren. Ze willen toetreden tot de politieke sfeer door zich om te vormen tot een politieke partij. Een tweede stroming is het buitenlandse leiderschap in de VS en Europa. Deze groep heeft geen duidelijk standpunt, twijfelend tussen een staakt-het-vuren en het verder zetten van de strijd. Een derde stroming is het buitenlandse leiderschap in Peshawar (Pakistaans-Afghaanse grens). Het is deze groep die een belangrijke schakel vormt in de internationalisering van de lokale groepen door haar toenemende contacten met de "internationale" jihad-netwerken. Ten vierde heeft men uiteraard de lokale militanten die steeds jonger en driester worden.

De aanslag in Luxor (1997) waarbij een zestigtal buitenlanders aan de voet van de tempel van Hatshepsot werden vermoord, is de samenballing van de nieuwe vormen van geweld. De Afghanen willen op elk mogelijke manier de Arabische staten destabiliseren en gebruiken daarvoor lokale radicale groepen die enkel nog geweld plegen als

middel tot verrijking en/of wraak. De lokale militanten hebben, in de woorden van Haenni, "*un instinct délétère et mortifère*"².

De absolute haat tegenover het regime is niet zozeer ingegeven door ideologische motieven maar door concrete gebeurtenissen. Jongeren nemen de wapens op omdat de politie één van hun broers heeft omgebracht of omdat het leger het ouderlijke huis dynamiteerde om de hele familie voor de daden van één lid te straffen... De sfeer van vendetta is een diepgewortelde traditie in Opper-Egypte en dit verklaart mede het morbiede geweld. Het morbiede uit zich trouwens ook in de naamkeuze van de groepen. Tot halverwege de jaren '90 namen gewapende groepen "islamitische" namen aan met een positieve weerklank (stoottroepen, strijders van God, de jihad), nu opteren ze voor morbiede namen zoals terreur, terreur en destructie...³

1.2. De GIA's (Algerije)⁴

De Gewapende Islamistische Groep(en) ontstonden officieel in 1994 nadat reeds andere groeperingen de naam voordien hadden gebruikt. Het was een verzameling van alle misnoegden van het FIS aangevuld met de "Algerijnse Afghanen". "*Somewhere between 600 and 1.000 Algerians with combat experience in Afghanistan returned home, either travelling officially with help from Bin Laden or similar "private" supporters of jihad (...)*"⁵. De GIA was van bij het begin meer een verzamelnaam van onafhankelijke groepen of falanxen dan een gecentraliseerde organisatie. De meeste lokale emirs of leiders traden naar eigen goeddunken op alhoewel zij nominaal trouw zweren aan een "nationale emir". De GIA muntte van bij het begin uit in radicalisme dat zich uitte in gewelddadige aanslagen en moorden. Dit op het eerste gezicht zinloze geweld heeft maar weinig te maken met de vage idealen van een "islamistische staat", maar des te meer met een algemene criminalisering van de Algerijnse samenleving en vooral de economie. Zoals bij de Egyptische Gama'a stellen we vast dat tal van jongeren toetreden tot een gewapende groep uit pure haatgevoelens tegen de staat, gebaseerd op een persoonlijke frustratie. In de bekentenissen van een ex-emir van de GIA wordt duidelijk dat tal van jongeren zich bij de groepen vervoegen om wraak te plegen en bereid zijn om te sterven. "*Driss n'était pas religieux. Loin de là. Ils n'avait pas rejoint le maquis par conviction islamique. C'était même le contraire. (...) C'était simplement parce que la police avait fait fermer son commerce illicite (illegale wijnhandel, s.z.). Il en avait gardé un profond ressentiment, une haine contre l'autorité.*"⁶.

In 1994 ging de Algerijnse regering over tot een algemene liberalisering van de economie onder de schoktherapie van het IMF. Het resultaat is onmiskenbaar een verstrengeling van economisch, politiek en gewelddadig opportunisme. In dit klimaat werd het geweld voor de GIA's een instrument tot verrijking en opwaartse sociale mobiliteit.

De GIA's in de hoofdstad Algiers en haar voorsteden entten zich op de lokale economieën die open kwamen te staan

voor de internationale concurrentie door de liberalisering. Het begon reeds gedurende de jaren '93 en '94 toen het leger, ten dele bij gebrek aan repressiemiddelen, de voorsteden aan de GIA-leiders overliet. Zodoende werd de afpersing een algemeen fenomeen. Kleine handelaars waren geliefkoosde doelwitten van deze praktijk. Zij die niet betaalden werden bedreigd en vermoord. Maar steeds meer GIA-leiders begrepen dat

indien ze teveel vroegen aan de bevolking, ze eigenlijk hun eigen economische basis ondermijnden. De GIA's trachtten daarom hun machtsbasis te versterken t.o.v. andere gewapende groepen waardoor ze elkaar meer en meer zagen als potentiële tegenstanders⁷.

Vanaf 1995 keerden de GIA's zich ook tegen verschillende industriële complexen uitgezonderd de meest beschermde, nl. de olie- en gascomplexen. Het kan geen toeval zijn dat net de fabrieken die zouden worden geprivatiseerd (wat gepaard zou gaan met massale ontslagen) doelwitten van sabotage werden. Daarnaast bestonden er uiteraard ook nog meer lucratieve economische mogelijkheden. Verschillende gewapende groepen integreerden zichzelf in internationale netwerken van illegale handel in verboden producten. GIA's kochten en kopen in Marokko kif en marihuana op die ze naar Europa transporteren in ruil voor wagens. Nog andere GIA's ruilden baard en kamis voor maatpak en GSM en richtten een import-export bedrijf op, de ideale partners van de GIA's die in de rurale regio's actief waren en zijn en die hun geld willen witwassen.

De GIA's in de rurale delen van Algerije, en dan vooral de vruchtbare Mitidja vallei, functioneren op een andere manier. Een GIA die zich inwerkte in een bepaald dorp, legde een ijzeren discipline op aan de bevolking. Alle symbolen van de staat (scholen, administratie, ziekenhuizen...) werden vernietigd met als doel een totale afhankelijkheid van de lokale bevolking t.a.v. de gewapende groep. De bewoners van het dorp werden verplicht een belasting in geld of natura te betalen aan de groep. Dit gaf in

verschillende dorpen aanleiding tot opstanden en, na escalatie van de spanningen, tot massale moordpartijen in verschillende dorpen op het platteland. Een gewelddadige tendens die versterkt werd door het leger dat de dorpelingen voorzag van wapens. Het is ook in ruraal gebied dat de GIA's beschuldigd werden van het opzetten van valse "wegversperringen". Ooggetuigen stelden echter vast dat deze goed georganiseerd waren en niet enkel uit waren op het geld van voorbijgangers. Publieke

transportbussen werden bijna één na één leeggeroofd en vernietigd ten gunste van de nieuwe privé-ondernemers, wier bussen ongemoeid blijven maar wel meer duurdere tarieven hanteren.

Het grootste gedeelte van de "Algerijnse Afghanen" vindt men terug in deze rurale GIA's. De precisie en efficiëntie van deze GIA's in hun macabere aanslagen is het gevolg van de Afghaanse expertise. "The returning "Afghans" added guerilla tactics, ambushes, demolition and all of the other tactics and methods originally imparted from the CIA through Pakistan's ISI in the Afghan and Pakistani training-schools and camps"⁸. De banden tussen de teruggekeerde Algerijnse Afghanen en Peshawar verder bestaan. Boenoea Boejamaa, beter bekend als Abu Anas, één van eerste leiders van de GIA, trouwde met de dochter van Abdallah Azzam, diegene die de CIA gebruikte als coördinator van alle "Arabische vrijwilligers"⁹ (cf. infra). De GIA's bestaan uiteraard niet enkel uit "Afghanen". Ze gaan samen met Algerijnse jongeren die andere achtergronden en idealen hebben. Toch wordt het meer

---

In 1994 ging de Algerijnse regering over tot een algemene liberalisering van de economie onder de schoktherapie van het IMF. Het resultaat is onmiskenbaar een verstrengeling van economisch, politiek en gewelddadig opportunisme. In dit klimaat werd het geweld voor de GIA's een instrument tot verrijking en opwaartse sociale mobiliteit.

en meer duidelijk dat de strijd niet louter draait rond tegenstrijdige politieke projecten, maar voor een groot deel gevoed wordt door persoonlijk streven naar rijkdom. Het geweld maakt het voor een “klasse van toekomstlozen” mogelijk om zich op korte termijn te verrijken en op te klimmen op de sociale ladder.

2. De Afghaans-Pakistaanse connectie

2.1. De netwerken

De Russische bezetting van Afghanistan vertekende in het begin van de jaren '80 de geopolitieke kaarten van Centraal-Azië en het Indisch subcontinent. Zowel de VS als Pakistan en Saoedi-Arabië hadden elk redenen om de strijd van de Afghanen te steunen en te manipuleren. De VS wou “the empire of evil” een lesje leren, Pakistan wou (en wil nog steeds) een bevriend Afghanistan als strategische partner tegenover aartsvijand India. Saoedi-Arabië hoopte dan weer het soennitisch conservatisme als dam op te werpen tegen het revolutionaire sji'itische Iran. Heel snel bouwden de CIA, het Inter Services Intelligence (ISI, de Pakistaanse geheime diensten) en de Saoedische prins Turki Ibn Fayçal (hoofd van de Saoedische veiligheidsdiensten), netwerken uit om Arabische vrijwilligers te ronselen. Vanaf 1984 worden op die manier duizenden Arabieren naar Peshawar, op de Pakistaans-Afghaanse grens, gebracht waar ze worden opgevangen door Abdullah Azzam, een Jordaans-Palestijnse moslimbroeder. Ze krijgen een ideologische en militaire opleiding in één van de vele kampen in de buurt. Deze vrijwilligers kregen van dan af de naam “Afghanen”.

Het vertrek van de Sovjets uit Afghanistan (1989), de Golfoorlog (1990-1991) en de verbodking van de Sovjet-Unie (1991) veranderden hun situatie. De Afghanen waren nutteloos geworden voor de VS maar ze wensten niet te ontwapenen en keerden zich zelfs tegen hun oude broodheren die ze als de nieuwe imperialisten beschouwden. Deze “Afghanen” waren betrokken bij de aanslag op het WTC-gebouw in New-York (1993), de aanslag op de Egyptische ambassade in Islamabad (1995), de mislukte aanslag op Mubarak in Addis-Abeba (1996), de aanslag tegen een Amerikaanse militaire basis in Khobar, Saoedi-Arabië (1995) en de aanslag van Luxor (1997) zoals hierboven reeds vermeld.

De militanten van de internationale jihad zijn meestal ontwortelden, ontheemden. Met uitzon-

dering van Egypte komen zij bijna allen uit de “periferie van het Midden-Oosten” (Pakistan, Soedan, Jemen...), althans wat de militanten betreft. Ben Laden is officieel stateloos, Abu Hamza is een Egyptenaar die vanuit Londen optreedt als woordvoerder van de Algerijnse GIA, Yussuf Ramzi werd geboren in Koeweit van een Palestijns-Pakistaans koppel en groeide op in de Filipijnen en de VS. Bijna al deze militanten zijn een product van de groeiende globalisering. Eén van de redenen voor de consolidatie van het geweld is het feit dat vele militanten niet meer “terug kunnen”. Statenloos, toekomstloos en beschouwd als criminelen zijn ze nergens anders welkom dan in de grenszone tussen Pakistan en Afghanistan die Olivier Roy omschrijft als het “no-man's land des zones tribales afghano-pakistaanaises”¹⁰. Eenmaal “verbrand” kunnen deze militanten niet meer terug. Ze zwerven van djihad naar djihad, gedeterritorialiseerd en geïnternationaliseerd.

2.2. Ben Laden: terrorist en multimiljonair

Ben Laden, ondertussen bijna een mythisch figuur, beschikt over een patrimonium van om een bij de 3 miljard dollar dat vrij transiteert tussen allerlei bedrijven en banken in Europa, de VS, het Midden-Oosten en de vele fiscale paradijzen (de Kaaiman-eilanden, Curaçoa...). Ben Laden werd in 1956 geboren van een Syrische moeder en Jemenitische vader. In de jaren '40 had de familie zich in Djeddah (Saoedi-Arabië) gevestigd. De vader van Oessama stichtte één van de belangrijkste aannemersbedrijven van de hele regio, een bedrijf dat snel op goede voet zal leven met het Saoedische hof.

Ben Laden, voorbestemd om het familie-patrimonium later te leiden, studeerde in 1979 af als burgerlijk ingenieur of economist, alnaargelang de bronnen. Oessama had niet zoveel zin in een uitgestippelde carrière en vertrok naar Turkije. Daar nam hij opnieuw zijn rol in het familiebedrijf op als contactpersoon met rijke handelaars in Istanboel. In Istanboel leerde Ben Laden ook mensen van de CIA kennen die Istanboel hadden uitgekozen als transitplaats voor de “Arabische vrijwilligers” op weg naar Afghanistan. Van dan af was Ben Laden een onmisbare pion in de strategie van het Witte Huis. Beschermd door de CIA, de ISI en Turki Ibn Fayçal won hij gedurende de jaren '80 aan macht en kon hij zelf een handelsimperium uitbouwen van de Bahamas over Zwitserland naar Soedan. Hij reisde de wereld rond in zijn privé-jet: Istanboel, Khartoem, Peshawar maar ook London (zelfs nog in 1995-1996).

Ben Laden's handelsimperium is opgebouwd op een complexe en oncontroleerbare manier. Enerzijds zijn vele van zijn bedrijven actief in de legale handel van legale goederen (immobiliënbedrijven zoals Sico), anderzijds zijn er bedrijven die illegaal handel drijven in legale goederen (bedrijven die zwart geld gebruiken) of regelrecht illegaal handel drijven in illegale goederen (vb. opium-handel).

2.3. Het Internationale Islamitische Front

De "Afghaanse" internationale netwerken kregen in februari 1998 een naam, "Internationaal Islamitisch Front tegen Joden en Kruisvaarders". De naam van de "netwerken-groep" vat krachtig de retoriek van de beweging samen: islam tegen het joden- en christendom. Het Internationaal Islamitisch Front is zeker geen "Islamitische Internationale", een "groen orkest" dat het rode opvolgt.

Het is een samengaan van Oessama Ben Laden's al-Qaida organisatie met 5 strekkingen van nationale islamistische organisaties nl. Rafa'i Ahmed Tahastrekking van de gama'a al-islamiyya (Egypte), Ayman al-Zawahiri van de al-jihad (Egypte), Mir Hamza (Pakistan), Fadl Al-Rahman van de Pakistaanse al-Ansar beweging en Abdel Salam Mohammed van de jihad beweging uit Bangladesh¹¹. Samen ondertekenden zij het charter van het Front dat de oorlog verklaart aan alle "vijanden van de islam". Opvallend daarbij is het feit dat Ben Laden en de zijnen niet opkomen voor of oproepen tot de vestiging van een "islamitische staat". Ben Laden specialiseert zich in het organiseren en coördineren van de gewapende strijd in ex-Joegoslavië, Jemen, Somalië en Albanië maar roept niet op tot de "islamitische staat" in zijn thuisland, Saoedi-Arabië. Dit heeft een belangrijk gevolg voor de gewapende strijd van de lokale groepen zoals de gama'a en de jihad. Het geweld richt zich enerzijds steeds meer op de "externe vijand" (het Westen, Israël, Zionisme...) en, anderzijds, treft het steeds meer civiele burgers. Het geweld wordt verpakt in een ultra-conservatief discours waarachter zelfs geen begin van maatschappelijk project valt te ontwaren. Op die manier wordt steeds meer duidelijk dat deze mili-

tanten "(...) sont déconnectés non seulement des Etats existants (...), mais aussi des grands mouvements islamistes qui ne reconnaissent pas leurs petits"¹². De internationalisering van een deel van de nationale gewapende groepen is een gevolg van de incorporatie en de integratie van tal van islamistische groeperingen in de nationale politiek (Fazilet, Nahdha, Hamas, ...).

3. De Taliban: conservatisme en economie

Wanneer in de jaren '90 de verschillende Afghaanse facties, na het vertrek van het Sovjetleger, tegen elkaar begonnen te vechten, zag de toestand er voor de VS, Saoedi-Arabië en Pakistan niet goed uit: ze hadden en hebben geen baat bij een onstabiel land. In sneltempo werd een lokale groep uit zuid-Afganistan voorzien van allerlei

wapentuig, militaire experts en een tot dan toe onbekende leider, mollah Omar. De hoop van Pakistan is in Kaboel een Pashtoense regering te installeren, leden van dezelfde ethnie als het Pakistaanse leger en haar veiligheidsdiensten. Daarnaast wenst Pakistan, evenals de VS, via Afghanistan een toegang te krijgen tot het nieuwe

Opmerkelijk aan de Taliban is haar snelle

opmars, te danken aan de expertise van

haar leiders en haar buitenlandse steun. De

belangrijkste militaire leiders van de Taliban

lijken meer op a-ideologische huurlingen dan

op "religieuze studenten".

petroleum- en aardgas-eldorado: Centraal Azië. Op die manier worden zowel Iran als Rusland economisch buitenspel gezet. Opmerkelijk aan de Taliban is haar snelle opmars, te danken aan de expertise van haar leiders en haar buitenlandse steun. De belangrijkste militaire leiders van de Taliban lijken meer op a-ideologische huurlingen dan op "religieuze studenten". Mohammed Akbar bijvoorbeeld is het hoofd van de geheime politiek van de Taliban, een functie die hij tot 1992 eveneens vervulde onder het Afghaanse communistische bewind van wijlen president Najibullah. Mohammed Gilani, commandant van de luchtverdediging was ook een oude vijand: hij was generaal van het Afghaans-communistisch leger.

De economische achtergrond van het conflict speelt ook een grote rol. De oliebedrijven Unocal (VS) en Delta-Oil (Saoedi-Arabië) hebben allebei steun gegeven aan de Taliban in ruil voor de

bouw van een pijplijn tussen de Turkmeense olie-velden en Karachi dwars over Afgaans grondgebied. Charles Santos, politiek raadgever van Unocal, kreeg zelfs een officieel mandaat om te lobbyen als adjunct-raadgever van de VN-gezant voor Afghanistan. Unocal en Delta-Oil slaagden er zelfs in de Turkmeense regering zodanig onder druk te zetten dat ze haar eerder contract met het Argentijnse oliebedrijf Bridas opzegde en scheepging met Unocal-Delta-Oil¹³.

Ook de lokale zwarte markt en smokkel hebben een invloed. De smokkel tussen Pakistan en Afghanistan bestaat van oudsher. De pashtoense etnie aan beide kanten van de grens zien het als een legale bezigheid ook al valt het volledig buiten elke jurisdictie. Economisten schatten de jaarlijkse smokkel op een omzet van om en bij de 2,5 miljard dollar¹⁴. De Taliban hebben deze verder versterkt, uitgewerkt en er zichzelf mee verrijkt. Vanaf het moment dat de Taliban Kandahar controleerden werden ze gesteund door de verschillende smokkelaars die vooral met trucks werken. Vanuit Quetta (Pakistan) reden ze naar Kandahar

en vandaaruit naar Iran, Turkmenistan en zelfs Rusland. Het enige probleem dat overbleef voor de bloei van hun handel was de regio en de stad van Herat die in handen was van een lokale leider, Ismael Khan. Khan steunde de regering van Rabbani in Kabul en hief zo'n 250 dollar op elke trucklading die zijn gebied doorkruiste. De smokkelaars wilden af van deze taks en vroegen de Taliban Herat te veroveren. Ook Taliban leden hadden daar zelf belang bij, "(m)any Taliban bought trucks themselves or had a relative who was directly involved in trucking"¹⁵. De ISI had gewaarschuwd dit niet te doen maar toch vielen de Taliban de stad aan in mei 1995 nadat ze in de twee dagen voordien zo'n 450.000 dollars hadden gekregen van smokkelaars in Chaman en Quetta. De Taliban werden echter verslagen, het was hun eerste militaire nederlaag.

Desalniettemin bleven de economische voordelen en kansen groeien. De lokale productie van marihuana, opium, morphine en heroïne begon ongekende hoogtes te kennen en maakte gebruik van de nieuwe veilige havens van de smokkelaars. De handel in drugs (en vooral in heroïne) is in de jaren '90 enorm gegroeid enerzijds door de vraag in Europa en de VS naar de verdovende middelen

en anderzijds door de nieuwe verslaafden in Pakistan, India en Bangladesh. Dat de Taliban een dubieuze houding hebben t.o.v. drugs is duidelijk. Op religieuze gronden verwerpen ze het maar in de praktijk heffen ze een belasting van 10 procent op haar verhandeling. "*The Afghan poppy farmers pay to the local cleric, mullah, a tax on each transaction called the zakat or ouchar. This is a tax at the source, amounting to about 10 percent of the value of the sale. Since they took control, the Taliban have centralized all tax collection, including the tax on opium. The Taliban which Stephane Allix observed supervising these matters in the Dar-e-Noor area appeared not to be real zealots or genuine religious students.*"¹⁶.

4. Besluit: Islamisme en kapitalisme tussen jihad, groot banditisme en business

De gewapende strijd, de jihad, wordt steeds meer gedefinieerd in termen van een snelle verrijking, de objectieven van de jihad zijn ondergeschikt aan de imperatieven van een traditionele maffieuze

economische politiek. Zoals Labevière het cynisch omschrijft: "*(L)es «nouveaux Afghans» inventent le terrorisme de demain: un affairo-islamisme qui se sécularise dans les filières transnationales du crime organisé, à l'abri des paradis fiscaux.*"¹⁷ Ben Laden is er in geslaagd zijn netwerken zodanig te organiseren dat ze de facto de internationale arm werden van lokale-nationale groepen die voor een deel hun agenda volgen.

"*A la tête d'une armée de sept mille hommes et d'un empire financier international, cet homme plus puissant qu'un chef d'Etat a inventé le terrorisme privatisé et coté en bourse*"¹⁸. Deze nieuwe vorm van terrorisme is dus niet het nieuwe wapenfeit van "reactionaire moslims die terugwillen naar de Middeleeuwen". Het is eerder een product van de internationale kapitalistische wereldorde. Ben Laden en zijn troepen mogen dan wel traditionele kledij dragen, zij beschikken over een zeer performant communicatiesysteem (computers, internet, faxen, telexen, gsm's...). De nieuwe Afghanen maken gebruik van satellietverbindingen, denken in het Engels, leven in hotels en tellen hun rijkdom in dollars. Deze "Afghanen" zijn het gevolg van een misgelopen politiek van de VS, Pakistan en Saoedi-Arabië.

Deze nieuwe vorm van terrorisme is dus niet het nieuwe wapenfeit van "reactionaire moslims die terugwillen naar de Middeleeuwen". Het is eerder een product van de internationale kapitalistische wereldorde.

De vraag blijft echter waar de scheidingslijn loopt tussen de idealen van de strijd en de persoonlijke ambities van verrijking. Elke gewapende politieke beweging heeft altijd geld nodig gehad om zichzelf in stand te houden. Er zijn steeds banden geweest tussen gewapende bewegingen en maffieuze praktijken, maar het doel bleef de middelen heiligen. Vandaag, op het moment dat de kapitalistische wereldeconomie minder en minder regulatie en controle kent en dat nationale staten tal van economische prerogatieven verliest, is het mogelijk geworden dat gewapende groepen zich recyclen tot "nieuwe maffias". "*Ces nouveaux terroristes n'interviennent pas de manière marginale, mais agissent comme des acteurs à part entière des mutations économiques et sociales qui transforment aujourd'hui l'ordre du monde, ...*"¹⁹. Groeperingen die een extreem puritanisme kunnen gebruiken als rookscherm waarachter mechanismen van marktmonopolisatie, persoonlijke verrijking en groot banditisme samengaan. De Afghaanse leiders die de Sovjet-Unie bevochten zoals Hekmatyar, Masoed en Rabbani deelden een gammele kamer in een klein huisje op de Pakistaans-Afghaanse grens. Ben Laden daarentegen bouwde in het centrum van Kandahar een waar paleis dat de ogen uitsteekt van de omwonende verarmde bevolking. "*(E)n dehors de toute finalité religieuse, la «jihad» s'impose comme une activité essentiellement lucrative. Elle devient susceptible de toutes les dérives mafieuses, et sombre alors dans le banditisme pur. Dans bien des cas l'idéologie islamiste sert de merveilleuse machine à blanchir le banditisme, sous toutes ses formes*"²⁰.

Noten

- 1 In dit artikel gebruiken we het woord "geweld" en niet "terrorisme" omdat de definiëring van "terrorisme" een politieke daad is waarbij de partijen die tegenover mekaar staan zichzelf proberen te legitimeren en elkaar te delegitimeren.
- 2 Interview met de auteur, Caïro, 10.05.99.
- 3 Deze evolutie vinden we duidelijk terug bij de Algerijnse GIA.
- 4 Dit hoofdstuk is gebaseerd op voorgaand werk: ZEMNI, Sami, "Het Algerijnse drama . Over mythes en real-politiek", in: *Samenleving en Politiek*, jrg.6, n°6, 1999, pp.36-45. Ook ZEMNI, Sami in *De Morgen*, 2 juli 1999.
- 5 COOLEY, John K., *Unholy Wars. Afghanistan, America and International Terrorism*, Pluto Press, London, Sterling Virginia, 1999, p.201.

- 6 LEFORESTIER, Patrick en collaboration avec SALAM, Ahmed, *Confession d'un émir du GIA*, Grasset, Paris, 1999, p.235.
- 7 Voor meer uitgewerkte voorbeelden: MARTINEZ, Luis, *La guerre civile en Algérie 1990-1998*, Karthala, Paris, 1998.
- 8 COOLEY, op.cit., p.201-202.
- 9 COOLEY, op.cit., p.202. (zie verder)
- 10 ROY, Olivier, "Un fondamentalisme sunnite en panne de projet politique", in: *Le Monde Diplomatique*, oktober 1998, p.9.
- 11 RACHWAAN, Diaa, "The Islamic Movement in Egypt from Violence to Politics", in: *Economic Liberalization and Society in the Arab World*, Institute of Developing Economies (JETRO), Tokio, 1999, pp.35-66.
- 12 ROY, 1998, op.cit., 9.
- 13 ROY, Olivier, "Avec les Talibans: la charia plus le gazoduc", in: *Le Monde Diplomatique*, november 1996, pp.7-8.
- 14 Alle gegevens uit deze paragraaf komen uit: RASHID, Ahmad, "Pakistan and the Taliban", in: MALEY, William (ed.), *Fundamentalism Reborn? Afghanistan and the Taliban*, Hurst & Company, London, 1998, pp.72-89.
- 15 RASHID, op.cit., 78.
- 16 COOLEY, op.cit., p.149.
- 17 LABÉVIÈRE, Richard, *Les dollars de la terreur. Les Etats-Unis et les islamistes*, Grasset, Paris, 1999, p.23.
- 18 LABÉVIÈRE, op.cit., p.103.
- 19 LABÉVIÈRE, op.cit., p.57.
- 20 LABÉVIÈRE, op.cit., p.58.